

Jarosław Wyreński

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: 0000-0002-6221-1562

jaroslaw.wyrebski@ukw.edu.pl

Specjalista psychoterapii uzależnień w postępowaniu karnym

Wstęp

Elementem czynnym statyki procesu karnego są jego uczestnicy¹. Podmioty te biorą udział w toczącym się postępowaniu i wpływają na jego tok. Jednocześnie każda z osób wchodzących w skład pojęcia uczestnika procesu spełnia w nim określoną rolę, jaka została mu wyznaczona przez prawo karne procesowe². Prawa i obowiązki konkretnego uczestnika, a także związane z nimi ciężary procesowe są określone przez normy prawa karnego procesowego. Oprócz podstawowego formalnego źródła procesu karnego, jakim jest Kodeks postępowania karnego³, realizacja określonej funkcji uczestnika postępowania może zostać uregulowana w innych pojedynczych przepisach procesowych znajdujących się w odrębnych ustawach. Jednym z takich źródeł prawa jest ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii⁴.

W polskim procesie karnym, w związku z dokonaniem w 2011 r. nowelizacji⁵ do ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii i wprowadzeniu do niej art. 70a u.p.n., pojawił się podmiot – specjalista terapii uzależnień, który w następstwie kolejnej legislacyjnej noweli⁶, dokonującej zmiany w na-

¹ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, [w:] S. Waltoś (red.), *Marian Cieślak. Dzieła wybrane*, t. II, Kraków 2011, s. 25.

² Ibidem.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 534 ze zm.), dalej jako k.p.k.

⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2020 r., poz. 2050 ze zm.), dalej jako u.p.n.

⁵ Ustawa z dnia 1 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych ustaw (Dz.U. z 2011 r., Nr 117, poz. 678).

⁶ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1490).

zewnictwie⁷, ostatecznie został określony jako specjalista psychoterapii uzależnień.

W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy podmiot ten – funkcjonujący w przestrzeni karnoprocesowej od przeszło dekady – jest właściwie wprowadzany do postępowania karnego przez organy procesowe w związku z przypisaną mu ustawową rolą do spełnienia oraz czy jego pozycja procesowa została określona w sposób prawidłowy.

Pomimo dotychczas podejmowanych w literaturze przedmiotu rozważań dotyczących pojawienia się w postępowaniu karnym specjalisty psychoterapii uzależnień, problem związany z oceną nadanego mu statusu przez ustawodawcę nie był szczegółowo analizowany. Zagadnienie to jest cały czas aktualne i warte refleksji w kontekście przeciwdziałania zjawisku narkomanii przez efektywne wykorzystanie specjalistycznych informacji o sprawcy, w szczególności mając na uwadze wyniki badań statystycznych oraz raportów opracowywanych przez cały okres obowiązywania przedmiotowej regulacji. Prowadzone badania empiryczne konsekwentnie wskazują na nieadekwatność wykorzystania przez organy procesowe możliwości zebrania stosownych informacji, co skłania do zastanowienia się nad przyczynami takiej sytuacji, w szczególności ich związkiem z aktualnie unormowanym statusem specjalisty psychoterapii uzależnień. Również wagę podejmowanego problemu determinuje korzystanie z instytucji unormowanej w art. 70a u.p.n. w konfrontacji z zabezpieczeniem gwarancji procesowych oskarżonego, wynikających z jego prawa do obrony w procesie karnym. To właśnie sprawca, mający status procesowy biernej strony postępowania, jest czynnym uczestnikiem czynności zbierania od niego określonych danych przez specjalistę psychoterapii uzależnień, a które to mają wpływ na jego sytuację procesową w toczącym się postępowaniu.

Instytucja zebrania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień

Zgodnie z art. 70a ust. 1 u.p.n. ustawodawca przewidział zbieranie informacji na temat używania przez oskarżonego środków odurzających, substancji psychotropowych, nowych substancji psychoaktywnych lub środków zastępczych. Oznacza to, że założeniem ustawodawcy jest przeciwdziałanie narkomanii przez zastosowanie, w przypadku osób uzależnionych lub używa-

⁷ Zob. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej – druk sejmowy nr 2746, s. 9 i 16, z którego wynika, iż celem dokonywanych zmian winno być ujednoczenie nazewnictwa osób otrzymujących certyfikat specjalisty terapii uzależnień wydawanych przez Krajowe Biuro do Spraw Narkomanii (dalej jako KBPN) oraz osób posiadających certyfikat specjalisty psychoterapii uzależnień Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

jących szkodliwie substancji psychoaktywnych, odpowiednich środków zmierzających do ich leczenia oraz terapii. Bez uzyskania stosownych informacji, związanych z uzależnieniem lub zagrożeniem uzależnienia osoby posiadającej status biernej strony postępowania, nie będzie możliwe efektywne zastosowanie w praktyce instytucji zawartych w przepisach art. 71 oraz 72 u.p.n., choć nie należy zawęzać celowości wykorzystania informacji jedynie do wskazanych regulacji.

W europejskich regulacjach, zgodnie z zasadą „leczyć zamiast karać”, strategią działania jest zastosowanie alternatywnych środków o charakterze leczniczo-terapeutycznym wobec używających narkotyki, którzy dopuszczają się przestępstw – zamiast lub obok kary⁸. Na gruncie polskiego ustawodawstwa zastosowanie alternatywnych rozwiązań w toczącym się procesie karnym jest związane z przeciwdziałaniem zjawisku narkomanii w oparciu o zadania wskazane w art. 2 ust. 1 u.p.n., w tym przez leczenie, rehabilitację oraz reintegrację osób uzależnionych.

Z uzasadnienia projektu ustawy wprowadzającej nowy art. 70a u.p.n. wynika, że w stosunku do użytkowników środków odurzających stosowanie karnej represji winno być traktowane jako *ultima ratio*. W szczególności w tekście tym zostało wskazane, iż „w aktualnej praktyce organów wymiaru sprawiedliwości w ogóle nie stosuje się środków o charakterze profilaktycznym, edukacyjnym i terapeutycznym będących już dzisiaj do dyspozycji prokuratora czy sądu. Ich stosowanie wymaga bowiem zebrania pewnych podstawowych przynajmniej danych osobo poznawczych”⁹. Przeprowadzenie tych właśnie czynności związanych z zebraniem stosownych informacji zostało powierzone specjalistom psychoterapii uzależnień.

W myśl art. 70a u.p.n., w wypadku gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że sprawca jest osobą uzależnioną lub używającą szkodliwie substancji psychoaktywnej, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zarządza zebranie przez osoby, które na zasadach wskazanych w ustawie uzyskały certyfikat specjalisty psychoterapii uzależnień, informacji na temat używania przez oskarżonego środków odurzających, substancji psychotropowych, nowych substancji psychoaktywnych lub środków zastępczych¹⁰.

⁸ K. Krajewski, *Leczyć czy karać*, „Serwis Informacyjny Narkomania” 2014, nr 2(66), s. 32.

⁹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3420, s. 16.

¹⁰ B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz do wybranych przepisów karnych*, Warszawa 2013, s. 118; P. Kubaszewski, *Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w trzy lata po jej wejściu w życie – raport z praktyki stosowania*, „Folia Iuridica” 2016, nr 76, s. 122; M. Pyrcak-Górowska, *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o przeciwdziałaniu narkomani*, [w:] W. Górski, D. Zajac (red.), *Przestępstwa narkotykowe i dopalacze. Komentarz*, 2019, Lex, komentarz do art. 70a, pkt 11; M. Kulik, [w:] M. Mozgawa (red.), *Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zdrowiu. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 708; P. Kładoczny, A. Sieniawska, *Stosowanie art. 62a, 70a i 72 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – sześć lat perspektywy praktyki polskich sądów i prokuratur*, Warszawa 2017, s. 18.

Słuszny jest pogląd prezentowany w doktrynie o względnie obligatoryjnym charakterze omawianej regulacji¹¹, bowiem dopiero pojawienie się w prowadzonym postępowaniu okoliczności polegających na istnieniu uzasadnionego podejrzenia, że sprawca jest osobą uzależnioną lub używającą szkodliwie substancji psychoaktywnej, obliguje prokuratora na etapie postępowania przygotowawczego, a sąd na etapie postępowania sądowego, do wydania decyzji procesowej o przeprowadzeniu przez specjalistę psychoterapii uzależnień zebrania określonych informacji. W konsekwencji w przypadku zaistnienia ustawowych przesłanek brak przeprowadzenia wskazanej czynności zebrania informacji na etapie postępowania przygotowawczego obliguje sąd rozpoznający sprawę do realizacji takiego obowiązku w stadium postępowania jurysdykcyjnego.

Stanowisko, że jest możliwe zarządzenie dokonania tych czynności¹², w wypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia, iż sprawca jest osobą uzależnioną lub używającą szkodliwie substancji psychoaktywnej, należy uznać za niezgodne z jednoznaczną treścią art.70a u.p.n., gdzie powinność zachowania organu procesowego została określona zwrotem „zarządza zebranie”. W judykaturze wprost wskazuje się na obligatoryjny charakter przeprowadzenia czynności zebrania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień, w przypadku osób uzależnionych, z uwagi na zasadniczy cel ustawy, jakim jest przeciwdziałanie narkomanii, jak również mając na uwadze jej niezbędność w określeniu stopnia winy sprawy¹³.

Wprowadzenie do procesu karnego certyfikowanego specjalisty psychoterapii uzależnień przez organ procesowy musi być poprzedzone uzyskaniem danych uzasadniających podejrzenie, że oskarżony jest osobą uzależnioną lub używającą szkodliwie substancji psychoaktywnej. Niewątpliwie w pierwszej kolejności podstawowe znaczenie ma rodzaj uzyskanych informacji przez organ procesowy, które winny co najmniej stanowić uzasadnione podejrzenie tego, że sprawca jest konsumentem substancji narkotycznych¹⁴. W tym zakresie prokurator lub sąd jest zobowiązany (przed podjęciem decyzji o przeprowadzeniu wywiadu z oskarżonym) do zgromadzenia określonych informacji, przeprowadzenia z nich dowodu i poddania ocenie pod kątem określonego stopnia prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzenia przeszłego stanowiącego przesłankę podjęcia czynności procesowej¹⁵.

¹¹ K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), *Wybrane uregulowania ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2017, s. 22; P. Kładoczny, A. Sieniawska, op. cit., s. 21.

¹² B. Kurzępa, [w:] A. Ważny (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 483.

¹³ Wyrok SA w Krakowie z 26 czerwca 2013 r., sygn. akt II Aka 57/13, Lex nr 1409430.

¹⁴ B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny (red.), op. cit.

¹⁵ J. Karaźniewicz, *Prawdopodobieństwo wystąpienia określonego zdarzenia jako przesłanka podjęcia czynności przez organy procesowe – zarys problematyki*, [w:] R. Olszewski, A. Małolepszy (red.), *Quo vadit processus criminalis?*, Warszawa–Łódź 2021, s. 148.

Według art. 4 pkt 31 u.p.n. używanie środka odurzającego, substancji psychotropowej, środka zastępczego lub nowej substancji psychoaktywnej stanowi ich wprowadzanie do organizmu człowieka, niezależnie od drogi podania. Osoba uzależniona zaś, zgodnie z art. 4 pkt 15 u.p.n., to osoba, która w wyniku używania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych albo używa ich w celach medycznych znajduje się w stanie uzależnienia od tych środków lub substancji. Natomiast w świetle definicji ustawowej wyrażonej w art. 4 pkt 20 u.p.n. używanie szkodliwe oznacza używanie substancji psychoaktywnej powodującej szkody somatyczne lub psychiczne, włączając upośledzenia sądenia lub dysfunkcyjne zachowanie, które może prowadzić do niesprawności lub mieć niepożądane następstwa dla związków z innymi ludźmi,

Organ procesowy nie ma obowiązku udowodnienia istnienia powyższych przesłanek ustawowych w momencie podejmowania decyzji o skorzystaniu ze specjalisty psychoterapii uzależnień. Wystarczy, aby powziął uzasadnione podejrzenie ich występowania – w oparciu o okoliczności sprawy. Samo przypuszczenie odnośnie do istnienia danej okoliczności będzie niewystarczające. Natomiast informacje takie mogą wynikać z treści samych wyjaśnień oskarżonego, zeznań świadków lub też dokumentów. Dopiero zebranie informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień ma ostatecznie uwiarygodnić takie dane lub je wyeliminować¹⁶.

Certyfikowany specjalista psychoterapii uzależnień

Weryfikacja uzasadnionego podejrzenia, że oskarżony używa substancji psychoaktywnych, będzie oparta o wiedzę specjalisty psychoterapii uzależnień, który otrzyma stosowną decyzję procesową o przeprowadzeniu takich czynności. Zgodnie z art. 70a ust. 2 u.p.n. i regulacjami zawartymi w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 stycznia 2012 r. w sprawie zbierania informacji na temat używania przez oskarżonego środków odurzających, substancji psychotropowych lub środków zastępczych¹⁷ kompetencje sprawdzenia informacji o używaniu przez oskarżonego zabronionych środków i substancji posiada specjalista psychoterapii uzależnień legitymujący się certyfikatem.

Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia osobą uprawnioną do zbierania informacji jest specjalista wpisany do ewidencji prowadzonej przez KBPN. Wpisana do ewidencji może być jedynie osoba, która uzyskała certyfikat specjalisty terapii uzależnień na zasadach przewidzianych w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii, korzysta z pełni praw publicznych, nie była karana za przestęp-

¹⁶ B. Kurzępa, [w:] A. Ważny (red.), op. cit.

¹⁷ Dz.U. z 2012 r. poz. 38, dalej jako rozporządzenie.

stwo umyślne oraz przekazała do KBPN pisemne oświadczenie zawierające w szczególności wyrażenie woli wykonywania czynności zbierania informacji na temat oskarżonego w przypadku wydania zarządzenia przez organ prokuratury lub sądu wraz z poświadczoną notarialnie kopią certyfikatu specjalisty terapii uzależnień uzyskanego zgodnie z przepisami ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz informacją o osobie z Krajowego Rejestru Karnego, wydaną nie wcześniej niż w okresie ostatnich 90 dni (§ 2 ust. 2 w zw. z § 3 ust. 3 rozporządzenia).

KBPN, w oparciu o nadesłane przez specjalistów dokumenty i oświadczenia, prowadzi ewidencję aktualnej listy specjalistów psychoterapii uzależnień, która zawiera: 1) imię i nazwisko specjalisty; 2) adres, na który należy kierować zarządzenia o zebraniu informacji, wraz z numerem telefonu oraz adresem poczty elektronicznej oraz numerem telefaksu – jeżeli specjalista taki numer posiada; 3) wykaz sądów rejonowych, w których okręgu specjalista zobowiązuje się do zbierania informacji (§ 3 ust. 2 rozporządzenia).

Słusznie w doktrynie podkreśla się, że wskazanie przez specjalistę indeksu sądów rejonowych w praktyce wpływa na ekonomikę prowadzonego postępowania karnego oraz jego sprawność¹⁸. Liczba zadeklarowanych sądów zależy wyłącznie od woli oraz preferencji specjalisty i może być w każdym przypadku inna. Do końca każdego kwartału aktualna lista specjalistów psychoterapii uzależnień jest przesyłana Ministrowi Sprawiedliwości, a następnie publikowana na stronie internetowej Ministerstwa (§ 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia). Wpis powinien być dokonany niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od otrzymania przez KBPN listem poleconym wymienionych dokumentów.

W przypadku powstania sytuacji, polegającej na tym że przeciwko specjalście psychoterapii uzależnień prowadzone jest postępowanie karne o przestępstwo umyślne ściągane z oskarżenia publicznego, to jest on wówczas zobowiązany zawiadomić o tym KBPN. Po otrzymaniu takiej informacji ze strony specjalisty, jak również ze strony prokuratora lub sądu, zgodnie z § 5 ust. 2 rozporządzenia zawieszają się w czasie trwania postępowania karnego uprawnienie specjalisty do zbierania informacji i usuwa jego dane z prowadzonej ewidencji. Ponadto KBPN jest zobligowane zawiadomić niezwłocznie Ministra Sprawiedliwości o toczącym się postępowaniu karnym.

Oznacza to, że specjalista psychoterapii uzależnień uzyskuje uprawnienie do przeprowadzenia czynności zbierania informacji na temat oskarżonego w konkretnym postępowaniu karnym dopiero po wpisaniu go do ewidencji specjalistów prowadzonego przez KBPN. Tym samym nie jest możliwe wydanie w toczącym się postępowaniu karnym decyzji procesowej o przeprowadzeniu czynności zbierania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień,

¹⁸ B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny (red.), op. cit., s. 121.

który mimo posiadanego certyfikatu nie znajduje się w ewidencji prowadzonej przez KBPN¹⁹.

Warunki i tryb zbierania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień

Pierwszą sekwencją realizacji przez organ procesowy obowiązku zebrania informacji jest wydanie w tym zakresie stosownej decyzji procesowej, w której wyznacza się z imienia i nazwiska specjalistę i określa termin oraz sposób przekazania informacji, a także miejsce zbierania informacji (§§ 8 i 9 rozporządzenia). Następnie taka decyzja jest doręczana specjaliście. O zarządzeniu zbierania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień jednocześnie powinien zostać poinformowany oskarżony, jak również jego obrońca, który występuje w sprawie, jednakże w tym zakresie brak jest precyzyjnej regulacji.

Ponadto zgodnie z treścią § 9 rozporządzenia w wydanej decyzji procesowej powinno zostać określone miejsce przeprowadzenia przez specjalistę czynności zebrania informacji. Warto wskazać, że miejscem realizacji czynności przez specjalistę może być zarówno pomieszczenie znajdujące się w komisariacie policyjnym, prokuraturze lub w sądzie, jak również w miejscu pracy specjalisty czy też w miejscu zamieszkania oskarżonego²⁰. Ważne jest przede wszystkim, aby miejsce zapewniało odpowiednie warunki i komfort związany z wartością merytoryczną zebranych informacji²¹. W konsekwencji słuszny jest pogląd wyrażony w doktrynie, że specjalista psychoterapii uzależnień winien mieć większą elastyczność w wyborze takiego miejsca, dostosowując je do określonej sytuacji lub możliwości oskarżonego²². Takie sytuacje mogą wynikać przykładowo, gdy miejsce wskazane w zarządzeniu jest zbyt odległe od miejsca zamieszkania oskarżonego lub organ procesowy przekazał kompetencje specjaliście do jego wskazania albo w ogóle nie wskazał takiego miejsca²³.

Nie bez znaczenia w tym zakresie jest również rekomendacja KBPN prowadząca się do tego, aby „zarządzenie zawierające dokładną datę i miejsce było wydawane przez organ zarządzający po wcześniejszym uzgodnieniu tych

¹⁹ Zob. M. Pyrcak-Górowska, op. cit., komentarz do art. 70a, pkt 17.

²⁰ D. Wieczorek, *Nowe rozwiązania prawne i nowe zadania dla specjalistów terapii uzależnień*, „Serwis Informacyjny Narkomania” 2012, nr 1(57), s. 20.

²¹ B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny (red.), op. cit., s. 122. Autorka określa „komfort kontaktu porównywalny z kontaktem sprawcy z jego obrońcą”.

²² K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), op. cit., s. 33.

²³ D. Wieczorek, *Rok funkcjonowania ewidencji specjalistów*, „Serwis Informacyjny Narkomania” 2016, nr 4(60), s. 18. Autorka wskazuje, jako sytuację niepożądaną, brak wskazania przez organ procesowy miejsca przeprowadzenia czynności, co może stanowić sugestię nałożenia obowiązku osobistego kontaktowania się z oskarżonym na specjalistę oraz rekomenduje, aby sądy i prokuratura wzięły odpowiedzialność za ustalenie miejsca zebrania informacji.

kwestii z specjalistą terapii uzależnień”²⁴. W określonych postępowaniach karnych miejsce przeprowadzania przez specjalistę zbierania informacji może być znacznie zawężone z uwagi na fakt stosowania w stosunku do oskarżonego tymczasowego aresztowania albo odbywania przez niego kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym.

Po wskazaniu oskarżonemu terminu i miejsca przeprowadzenia czynności przez specjalistę psychoterapii uzależnień warto zwrócić uwagę na możliwości zachowań, jakie może podjąć oskarżony w dalszym ciągu. Nie należy zapominać, że czynność zbierania informacji odbywa się w momencie, kiedy toczy się postępowanie karne, a badany posiada status biernej strony postępowania. W żaden sposób fakt wydania decyzji o przeprowadzeniu czynności przez specjalistę nie może wpływać na osłabienie gwarancji praw oskarżonego, a przez to jego pozycji w toczącym się procesie. Przeprowadzenie wywiadu z oskarżonym przez specjalistę psychoterapii uzależnień nie jest dla oskarżonego czynnością obowiązkową i ma on prawo nie stawić się w wyznaczonym terminie i miejscu. Czynność zbierania informacji przez specjalistę z udziałem oskarżonego nie mieści się w katalogu jego obowiązków wymienionych w art. 74 § 2 k.p.k. Zatem w przypadku odmowy ze strony oskarżonego udziału w czynności zbierania informacji i jego niestawiennictwa brak jest podstaw prawnych do jego przymusowego doprowadzenia wynikającego z przepisu art. 74 § 3a k.p.k.²⁵

Sytuacje odmowy ze strony oskarżonego udziału w czynności zbierania informacji mogą nie być rzadkością. Realizacja przez organ obowiązku zarządzenia zbierania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień nie jest w żaden sposób uzależniona od procesowego stanowiska oskarżonego w toczącej się sprawie oraz treści składanych przez niego wyjaśnień. Może zdarzyć się tak, że w przypadku powzięcia przez prokuratora lub sąd uzasadnionego podejrzenia, że oskarżony, który nie przyznaje się do zarzucanego mu czynu i kwestionuje w wyjaśnieniach swoje sprawstwo, jest uzależniony lub używa szkodliwie substancji psychoaktywnej, zgodnie z treścią art. 70a ust. 1 u.p.n. konieczne jest zarządzenie przeprowadzenia czynności zbierania informacji. W takim wypadku może zdarzyć się sytuacja, w której podejrzany na etapie postępowania przygotowawczego lub oskarżony w fazie postępowania sądowego może nie chcieć brać udziału w takiej czynności i nie stawi się w miejscu jej przeprowadzenia albo w obecności specjalisty psychoterapii uzależnień odmówi dalszego udziału w takiej czynności.

Czynność zbierania informacji powinna być przeprowadzona w godzinach od 6.00 do 22.00 (§ 9 rozporządzenia). Przed przystąpieniem do zbierania

²⁴ Strona internetowa Krajowego Biura do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii: www.kbpn.gov.pl → Certyfikacja → Ewidencja specjalistów → Pytania i odpowiedzi.

²⁵ Por. M. Pyrczak-Górowska, op. cit., komentarz do art. 70a, pkt 18.

informacji specjalista informuje oskarżonego o celu tej czynności, a na jego żądanie okazuje kopię zarządzenia o zebraniu informacji oraz kopię certyfikatu specjalisty terapii uzależnień (§ 10 rozporządzenia). Jest też zobligowany do poinformowania oskarżonego o tym, że uzyskane od oskarżonego informacje zostaną przekazane do akt prowadzonego postępowania oraz do instytucji mającej prowadzić terapię, co wynika z pkt I kwestionariusza zebrania informacji, stanowiącego załącznik nr 2 do wspomnianego rozporządzenia²⁶.

Obowiązki te są związane bezpośrednio z podjęciem przez oskarżonego swobodnej decyzji co do udziału w czynności i pełnej dobrowolności. Brak zgody ze strony oskarżonego na udział w prowadzonym wywiadzie i zbieranie przez specjalistę informacji na jego temat, powoduje natychmiastowe zakończenie czynności ze strony specjalisty²⁷. Podzielić należy poglądy wyrażone w literaturze²⁸, że w przypadku niewyrażenia zgody przez oskarżonego fakt ten winien mieć swoje odzwierciedlenie w treści kwestionariusza przez złożenie własnoręcznego podpisu oskarżonego w jego początkowej części²⁹ zawierającej oświadczenie o wyrażeniu zgody na przeprowadzenie wywiadu. Jednakże dla uniknięcia w dalszym postępowaniu jakichkolwiek niejasności, w tym zarzutów ze strony oskarżonego, iż specjalista nie zapoznał go z celem wywiadu lub nie przekazał informacji, że dane podawane przez niego w trakcie wywiadu zostaną przekazane do akt prowadzonego postępowania, nasuwa się wniosek, by oskarżony własnoręcznie podpisał zawarte w kwestionariuszu oświadczenie o przekazaniu mu powyższych informacji ze strony specjalisty psychoterapii uzależnień oraz wyrażeniu zgody na udział w czynności zbierania informacji na jego temat bezpośrednio przed przystąpieniem do zbierania informacji przez specjalistę. Realizacja powyższych postulatów związana jest z koniecznością dokonania zmian wzoru kwestionariusza przez wprowadzenie w nim odpowiednich zapisów pozwalających odebrać od oskarżonego pisemne stanowisko zarówno co do jego udziału w czynności, jak również potwierdzenia przez niego otrzymania stosownych informacji i pouczeń ze strony specjalisty. Brak ze strony oskarżonego złożenia podpisu winno nakładać na specjalistę obowiązek takiej adnotacji w kwestionariuszu³⁰.

Samo zbieranie informacji ze strony specjalisty polega na przeprowadzeniu z oskarżonym wywiadu i uzupełnianiem uzyskanych danych w treści kwestio-

²⁶ Załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 stycznia 2012 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 38) – kwestionariusz zebrania informacji przez specjalistę terapii uzależnień.

²⁷ Strona internetowa Krajowego Biura do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii: www.kbpn.gov.pl → Certyfikacja → Ewidencja specjalistów → Pytania i odpowiedzi.

²⁸ K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), op. cit., s. 34; M. Pyrcak-Górowska, op. cit., komentarz do art. 70a, pkt 19.

²⁹ Punkt I. Zapis wywiadu ze specjalistą terapii uzależnień (STU) kwestionariusza zebrania informacji przez specjalistę terapii uzależnień, stanowiącego załącznik nr 2 do rozporządzenia,

³⁰ Por. Strona internetowa Krajowego Biura do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii: www.kbpn.gov.pl → Certyfikacja → Ewidencja specjalistów → Pytania i odpowiedzi.

nariusza, posiłkując się nim „krok po kroku”³¹. Wynikiem przeprowadzonej czynności winno być dokonanie oceny przez specjalistę co do charakteru używanych środków lub substancji, tj. czy badany używa szkodliwie substancji psychoaktywnych oraz czy badany jest od nich uzależniony, a także sporządzenia zarysu ewentualnego planu leczenia wraz z zaleceniem odpowiedniej procedury i skierowaniem do odpowiedniej placówki. Wszystkie te informacje i oceny specjalista winien zawrzeć w kwestionariuszu w części końcowej zawierającej wnioski, a następnie go podpisać wraz ze wskazaniem daty.

Po przeprowadzeniu wywiadu z oskarżonym i wypełnieniu kwestionariusza specjalista psychoterapii uzależnień, zgodnie z § 11 ust. 1 rozporządzenia, przekazuje niezwłocznie kwestionariusz organowi zarządzającemu w sposób wskazany w samej decyzji o zarządzeniu zbierania informacji. Samo przekazanie może nastąpić osobiście przez specjalistę lub za pośrednictwem środków masowego komunikowania się, dbając, aby osoby nieuprawnione nie zapoznały się z jego treścią³².

Pozycja procesowa specjalisty psychoterapii uzależnień

Konsekwencją przeprowadzenia przez specjalistę psychoterapii uzależnień czynności zebrania informacji na temat oskarżonego jest dokument określony w rozporządzeniu jako „kwestionariusz”. Zawiera on informacje oparte zarówno o wywiad przeprowadzony przez specjalistę z oskarżonym, jak również własne oceny specjalisty co do charakteru używanych substancji psychoaktywnych przez oskarżonego, stopnia jego ewentualnego uzależnienia i wskazania do dalszego leczenia wraz z określeniem odpowiedniej procedury. Niewątpliwie dokument ten posiada status samodzielnego dowodu i może zostać ujawniony w trakcie toczącego się postępowania karnego w oparciu o przepisy art. 393 § 1 k.p.k. oraz 394 § 2 k.p.k.³³ Dodatkowo w przypadku konieczności uzupełnienia informacji zawartych w przygotowanym wcześniej kwestionariuszu zarówno prokurator, jak i sąd mogą zwrócić się do specjalisty terapii uzależnień o uzupełnienie informacji o osobie oskarżonego wraz z określeniem sposobu i terminem tego uzupełnienia (§ 11 ust. 2 rozporządzenia). Niewątpliwie czynność pisemnego uzupełnienia informacji, w której wymagany byłby aktywny udział badanego, winna spełniać takie same warunki i przebieg, co pierwotnie przeprowadzona czynność zbierania informacji. Dotyczy to w szczególności zarówno uzyskania zgody oskarżonego na uzupełniający wywiad, jak również sporządzenie przez specjalistę stosownego dokumentu zawierającego

³¹ Zob. D. Wieczorek, *Nowe rozwiązanie...*

³² B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny (red.), op. cit., s. 122.

³³ Por. ibidem, s. 119; K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), op. cit., s. 31; M. Pyrcak-Górowska, op. cit., komentarz do art. 70a, pkt 13.

pisemne stanowisko oskarżonego co do wyrażenia zgody na udział w takiej czynności, jak również informacji przez niego przekazywanych. Ewentualne uzupełnienie informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień nie może wykroczać zarówno poza ramy przepisu art. 70a ust. 1 u.p.n., jak i rozporządzenia³⁴.

Mimo że w rozporządzeniu dokument ten został nazwany kwestionariuszem, co może niesłusznie sugerować, iż mamy do czynienia wyłącznie z technicznym zapisem uzyskanych przez specjalistę informacji od oskarżonego na przygotowane wcześniej pytania zawarte we wzorze kwestionariusza zebrania informacji, to dokument ten zawiera również ocenę i wnioski oparte o wiedzę fachową specjalisty psychoterapii uzależnień. Pozwala to spojrzeć na ten dowód nie tylko jako wyłącznie zawierający treści odpowiedzi udzielanych przez oskarżonego, ale również jako dokument obejmujący samodzielną oraz rzetelną ocenę charakteru używania przez badanego substancji psychoaktywnych, stopnia jego uzależnienia czy też wskazań dalszych procedur leczniczych, dokonywanych przez specjalistę po przeprowadzonym wywiadzie z oskarżonym w oparciu o posiadaną wiedzę specjalistyczną w zakresie uzależnień. To powoduje, że dokument ten jest *de facto* opinią specjalisty psychoterapii uzależnień³⁵. Trafny jest pogląd, że dokument sporządzony przez specjalistę psychoterapii uzależnień łączy w sobie zarówno elementy wywiadu kuratorskiego, jak i elementy opinii biegłego. Powyższa analiza daje podstawy do dokonania refleksji na temat tego, jaki jest zatem status specjalisty psychoterapii uzależnień procesie karnym³⁶.

Kwestionariusz wykazuje podobieństwo w zakresie treści zarówno wywiadu kuratorskiego, jak i opinii biegłego, ale także charakteryzuje się odrębnościami co do funkcji, jaka została przypisana specjalście psychoterapii uzależnień. Przede wszystkim czynność zbierania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień jest przeprowadzana wyłącznie o dane przekazywane przez oskarżonego, a nie dane przekazywane przez inne osoby. Ponadto istotą przeprowadzanych czynności zbierania informacji jest dokonanie przez specjalistę weryfikacji uzasadnionego podejrzenia i odpowiedzi na pytanie, czy oskarżony jest konsumentem substancji psychoaktywnych oraz czy jest od nich uzależniony lub używa ich szkodliwie. Dodatkowo – w przypadku dokonania przez specjalistę pozytywnej weryfikacji – winien on wydać dalsze zalecenie co do planu leczenia oskarżonego oraz przekazać informacje związane ze skierowaniem badanego do stosownej placówki. Należy mieć również na

³⁴ Por. B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny (red.), op. cit., s. 123.

³⁵ Por. P. Kładoczny, A. Sieniawska, op. cit. Autorzy posługują się pojęciem „opinia”. Z kolei M. Błoński nazwał pkt 5 artykułu „opinią specjalisty terapii uzależnień” – zob. M. Błoński, *Wybrane problemy praktyczne w orzekaniu w przedmiocie przestępstw narkotykowych*, „Folia Iuridica” 2016, nr 76, s. 163.

³⁶ K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), op. cit., s. 31.

uwadze, że regulacja z art. 70a ust. 1 u.p.n. ma charakter względnie obligatoryjny w określonym układzie procesowym.

Powyższe elementy w sposób zasadniczy odróżniają specjalistę psychoterapii uzależnień od statusu kuratora przeprowadzającego wywiad środowiskowy na podstawie art. 214 k.p.k. Dowód ten ma charakter w większości fakultatywny i zarządza się go w razie potrzeby, w szczególności gdy jest to niezbędne do ustalenia danych co do właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia oskarżonego, a więc w celach indywidualno-prewencyjnych, w ramach realizacji sądowego wymiaru kary. Obligatoryjny charakter wywiadu środowiskowego ma miejsce w sytuacji w sprawach o zbrodnie oraz w stosunku do oskarżonego, który w chwili czynu nie ukończył 21 roku życia, jeżeli zarzucono mu popełnienie umyślnego występku przeciwko życiu. Ponadto przeprowadzanie wywiadu środowiskowego oparte jest na informacjach uzyskanych od rodziny oskarżonego, sąsiadów, przełożonych, nauczycieli, wychowawców w szkole oraz od innych osób lub instytucji, które mogą posiadać niezbędną wiedzę o oskarżonym, a także od dowódcy jednostki, w której oskarżony jako żołnierz pełni czynną służbę wojskową (§ 2 ust. 2 rozporządzenia z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu³⁷) – w przeciwieństwie do instytucji zbierania informacji z art. 70a ust. 1 i 2 u.p.n. opartej o informacji uzyskane w trakcie wywiadu od oskarżonego³⁸. Własne spostrzeżenia i konkluzje kuratora sądowego przeprowadzającego wywiad środowiskowy, wynikające z zapisu art. 214 § 4 pkt 4 k.p.k., nie są tożsame z dokonaniem specjalistycznej oceny specjalisty psychoterapii uzależnień w zakresie oceny charakteru używania przez oskarżonego substancji psychoaktywnych, stopnia uzależnienia lub szkodliwego jej używania, jak również zaleceń, co do dalszego kierunku i metod leczenia oskarżonego³⁹. Dowodzi to, że pozycja specjalisty psychoterapii uzależnień jest procesowo odmienna od kuratora sądowego⁴⁰.

Pozycja procesowa specjalisty psychoterapii uzależnień jest też odmienna od statusu biegłego w postępowaniu karnym⁴¹, którego podstawa powołania oparta jest o przepis art. 193 k.p.k. W treści art. 193 § 1 k.p.k. jednoznacznie jest wskazane, że organ procesowy zasięga opinii biegłego albo biegłych, co jest zasadniczo odmienne od zapisu art. 70a ust. 1 u.p.n, w którym prokurator lub sąd zarządza zebranie informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień. Ponadto art. 195 k.p.k. dopuszcza możliwość powołania do pełnienia czynności biegłego osobę z poza listy biegłych sądowych, tzw. biegłego *ad hoc*. Nie jest

³⁷ Dz.U. Nr 108, poz. 1018.

³⁸ Por. B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny (red.), op. cit., s. 119.

³⁹ K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), op. cit., s. 30.

⁴⁰ Ibidem; M. Pyrcak-Górowska, op. cit., komentarz do art. 70a, pkt 13.

⁴¹ M. Błoński, op. cit.; K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), op. cit., s. 31.

możliwe to w przypadku zarządzenia przeprowadzenia czynności zbierania informacji przez specjalistę psychoterapii uzależnień, albowiem § 2 ust. 1 rozporządzenia wskazuje, iż specjalistą uprawnionym do przeprowadzania czynności zebrania informacji na temat oskarżonego może być wyłącznie osoba wpisana do ewidencji KBPN.

Określenie statusu specjalisty psychoterapii uzależnień w procesie karnym należy również przeprowadzić w kontekście możliwości jego przesłuchania przez organ procesowy. Z treści § 11 ust. 2 rozporządzenia wynika, że organ zarządzający może zwrócić się o uzupełnienie informacji o osobie oskarżonego oraz określić sposób i termin uzupełnienia. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby uzupełnienie informacji zostało także przeprowadzone w oparciu o przesłuchanie specjalisty psychoterapii uzależnień przez organ procesowy – i to zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i na rozprawie w toku fazy jurysdykcyjnej. Wprawdzie w przeciwieństwie do istnienia podstawy prawnej przesłuchania biegłego (art. 200 k.p.k. oraz art. 201 k.p.k.) oraz osób przeprowadzających wywiad środowiskowy (art. 216 k.p.k.) brak jest obecnie szczegółowej regulacji co do przeprowadzenia czynności przesłuchania specjalisty psychoterapii uzależnień. W doktrynie proponuje się stosować do niego *per analogiam* przepis art. 206 § 2 k.p.k., który dotyczy specjalisty, o którym mowa w art. 205 k.p.k.⁴² Wątpliwości co do takiego zabiegu nasuwają różne pozycje specjalisty psychoterapii uzależnień oraz specjalisty wskazanego w art. 205 k.p.k. Pomimo pozorności podobieństwa w nazewnictwie, rolą profesjonalisty określonego w art. 205 k.p.k. jest wyłącznie pomocnicze udzielenie wsparcia do określonych czynności technicznych, co do których podmioty te posiadają wiedzę specjalistyczną.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że status specjalisty psychoterapii uzależnień w postępowaniu karnym jest niejednoznaczny. Niewątpliwie nie jest on ani biegłym, ani osobą przeprowadzającą wywiad środowiskowy czy też specjalistą. Założenie, że kwestionariusz, który powstaje po przeprowadzeniu czynności zebrania informacji oraz po wypełnieniu go przez specjalistę psychoterapii uzależnień, zawiera zarówno elementy podobne do wywiadu środowiskowego, jak i do opinii biegłego, prowokuje do przyjęcia tezy, iż z uwagi na obowiązującą regulację prawną obecnie specjalista ten odbierany jest jako quasi-biegły⁴³.

⁴² K. Wilamowski, [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), op. cit., s. 32.

⁴³ Por. P. Kładoczny, A. Sieniawska, op. cit.; A. Sieniawska, [w:] P. Kładoczny, K. Krajewski, A. Sieniawska, B. Wilamowska, *Karanie za posiadanie narkotyków. Ewaluacja stosowania art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Raport z projektu badawczego 2022*, Warszawa 2022, s. 5, <https://wolnekonopie.org/wp-content/uploads/2022/07/Raport-Karanie-za-posiadanie-2022.pdf>.

Wprowadzanie do procesu karnego specjalisty psychoterapii uzależnień przez organy procesowe – praktyka

Obowiązywanie od grudnia 2011 r. przepisu art. 70a u.p.n. jest okresem wystarczającym, aby sprawdzić, jak stosowana jest przez prokuratorów i sądy instytucja specjalisty psychoterapii uzależnień. Warto podkreślić, że kilkakrotnie w tym czasie przeprowadzono badania⁴⁴ i uzyskano dane, które ukazują stosowanie przyjętych rozwiązań legislacyjnych w praktyce. Z przeprowadzonych badań wynika, iż wykorzystanie instytucji zbierania danych realizowanych przez specjalistów psychoterapii uzależnień przez organy procesowe w procesie karnym jest niewystarczające. Wskazuje się, że brak wprowadzenia do postępowania przygotowawczego specjalisty psychoterapii uzależnień jest konsekwencją braku rozumienia zadań i celów ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Z raportu badań wynika, że zadania ustawowe polegające na leczeniu, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych „są uważane przez prokuratorów za ważne, lecz niewchodzące w praktyce w zakres ich działań i obowiązków”, w czym badający upatruje możliwość rzadkiego stosowania art. 70a u.p.n. w praktyce⁴⁵. Według badań „ponad połowa prokuratorów nie stosuje art. 70a, mimo jego względnej obligatoryjności”⁴⁶, a także niewiele ponad 20% ankietowanych stwierdziła, że informacje zebrane przez specjalistę mają znaczenie zasadnicze, co można interpretować jako dane, które mogą wpłynąć na stosowną decyzję procesową w kierunku zastosowania alternatywnego trybu postępowania zmierzającego do podjęcia leczenia lub terapii przez podejrzanego⁴⁷.

Jeśli chodzi o wprowadzanie przez sędziów do procesu karnego specjalisty psychoterapii uzależnień, to z prowadzonych badań wynika, że 54% ankietowanych wskazało, iż w ostatnich trzech latach poprzedzających badanie nie zastosowało art. 70a u.p.n.⁴⁸ Jednakże w opinii 77% badanych opinie specjalistów mają znaczenie przy podejmowaniu decyzji procesowych⁴⁹. Należy podkreślić, że to właśnie głównie grupa przeszkolonych wcześniej sędziów

⁴⁴ Szerzej: P. Kubaszewski, op. cit.; P. Kładoczny, A. Sieniawska, op. cit.; P. Kładoczny, K. Krajewski, A. Sieniawska, B. Wilamowska, op. cit.

⁴⁵ P. Kładoczny, [w:] P. Kładoczny, K. Krajewski, A. Sieniawska, B. Wilamowska, op. cit., s. 48–49.

⁴⁶ Ibidem, s. 58. Autor, prowadząc badania, przyjął interpretację, aby odpowiedź „Nie pamiętam” na pytanie: „Czy w okresie ostatnich trzech lat poprzedzających niniejsze badanie zastosowała Pani/Pan art. 70a u.o.p.n.?”, kwalifikować jako „Nie”.

⁴⁷ Ibidem, s. 58–59.

⁴⁸ B. Wilamowska, [w:] P. Kładoczny, K. Krajewski, A. Sieniawska, B. Wilamowska, op. cit., s. 28.

⁴⁹ Ibidem, s. 29. Według 34% badanych opinie mają zasadnicze znaczenie dla podjęcia decyzji procesowej, a według 43% badanych mają znaczenie, ale niewielkie.

rekomendowała częstsze korzystanie w postępowaniu karnym z instytucji zbierania informacji przez specjalistę⁵⁰.

Aktualny kształt regulacji prawnej, dotyczący występowania w postępowaniu karnym specjalisty psychoterapii uzależnień, powiązany z wynikami wskazanych badań, prowadzi do wniosku, że zachodzi potrzeba znacznej aktywizacji tego podmiotu w postępowaniu karnym, z uwagi na zbyt rzadkie stosowanie przez organy procesowe tej ważnej instytucji, aby zrealizować ustawowe cele wynikające z art. 2 ust. 1 pkt 2 u.p.n., jakimi są leczenie, rehabilitacja i reintegracja osób uzależnionych.

Nieadekwatne stosowanie w praktyce instytucji zbierania informacji, wynikającej z art. 70a u.p.n., może wynikać przede wszystkim z braku precyzyjnego określenia w ustawie statusu specjalisty psychoterapii uzależnień. Dodatkowym czynnikiem ograniczającym może być brak odpowiedniej regulacji zapewnienia gwarancji procesowych oskarżonemu, będącemu bierną stroną toczącego się postępowania, który dobrowolnie wyraził zgodę na przeprowadzenie czynności z jego udziałem przez specjalistę, zbierającego od niego informacje w trakcie wywiadu na temat używania substancji psychoaktywnych.

Wydaje się, że cel ten można osiągnąć przez przesunięcie aktualnie nieodkreślonej pozycji procesowej specjalisty psychoterapii w kierunku nadania mu statusu biegłego. Przede wszystkim ustawowy powód wprowadzenia tego podmiotu do procesu karnego, jak i szczegółowa regulacja wzoru kwestionariusza, określająca dane zbierane przez specjalistę oraz pożądane przeprowadzenie przez niego ocen i wniosków, prowadzą do konstatacji, iż mamy do czynienia z podmiotem przekazującym do postępowania karnego wiadomości specjalne dla stwierdzenia okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Czynność określona w art. 70a ust. 1 u.p.n. wymaga nie tylko „mechanicznego” zebrania informacji, co dodatkowego ich „przetworzenia” przez specjalistę posługującego się wiedzą szczególną, celem odpowiedzi na pytanie, czy oskarżony jest osobą uzależnioną lub używająca szkodliwie środków psychoaktywnych. Tym samym jest on zobowiązany do weryfikacji istniejącego u organów procesowych uzasadnionego podejrzenia w tym zakresie. Dodatkowo według wzoru kwestionariusza specjalista winien zająć stanowisko co do nakreślenia planu leczenia oskarżonego, zaproponowania odpowiedniej procedury czy też skierowania go do odpowiedniej placówki⁵¹. Odpowiednia rekonstrukcja nadanej mu funkcji wskazuje, że odpowiednim podmiotem w tym zakresie jest biegły w procesie. Uznanie statusu specjalisty psychoterapii uzależnień, jako biegłego w postępowaniu karnym, również wzmocni gwarancję biernej strony postępowania w przeprowadzanej czynności zbierania informacji, a w szczególności wpłynie na pozytywną motywację oskarżo-

⁵⁰ Ibidem, s. 42.

⁵¹ Pkt 8, 9 i 10 kwestionariusza zebrania informacji przez specjalistę terapii uzależnień, stanowiącego załącznik nr 2 do rozporządzenia.

nego w zakresie wyrażenia zgody na aktywne uczestnictwo w czynności zbierania informacji przez specjalistę oraz przekazywania mu informacji co do konsumpcji substancji psychoaktywnych. Zgodnie z art. 199 k.p.k. złożone przez oskarżonego wszelkie oświadczenia w obecności specjalisty będą objęte ustawowym zakazem dowodowym i tym samym nie będą mogły stanowić dowodu w toczącym się postępowaniu w zakresie zarzuconego oskarżonemu czynu. Jednocześnie wyjaśni się również sytuacja procesowa specjalisty psychoterapii uzależnień odnośnie do możliwości jego przesłuchania w związku z wydaną opinią, co znajduje swoje oparcie w przepisie art. 200 § 3 k.p.k. Również w konkretnym postępowaniu, w zależności od potrzeby uzyskania przez organ procesowy wiadomości specjalnych, będzie możliwe sporządzenie kompleksowej opinii zarówno biegłych lekarzy psychiatrów, jak i specjalisty psychoterapii uzależnień, który będzie miał nadany status biegłego.

Podsumowanie

Niewątpliwie wprowadzenie do postępowania karnego osoby specjalisty psychoterapii uzależnień jest bardzo pożądane w zakresie realizacji ustawowych celów związanych z przeciwdziałaniem narkomanii, jak również możliwości alternatywnego zakończenia postępowania przez zastosowanie wobec oskarżonego, uzależnionego lub używającego szkodliwie substancji psychoaktywnych, środków leczniczych oraz terapeutycznych. Istotność zadania ustawowego, jakie ma spełnić specjalista w procesie karnym, powoduje, że jego udział w prowadzonych postępowaniach winien być znacznie częstszy niż dotychczas. Można to osiągnąć przez zmianę obecnego unormowania, powodując zarówno przesunięcie pozycji specjalisty w kierunku uzyskania przez niego statusu biegłego, jak i wzmocnienie gwarancji biernej strony postępowania w trakcie czynności zbierania od niej informacji. Zmiany te można przeprowadzić w ramach istniejącego art. 70a u.p.n. oraz przez wprowadzenie do k.p.k. nowej regulacji dotyczącej wydania opinii przez biegłego specjalisty psychoterapii uzależnień. Autor niniejszych rozważań opowiada się za drugim rozwiązaniem, bowiem uregulowanie takiego zapisu w ustawie karnoprocesowej mogłoby w przyszłości doprowadzić do ujednoczenia przesłanek wprowadzania do procesu karnego dowodu z opinii biegłego specjalisty psychoterapii uzależnień we wszelkich sprawach karnych, zarówno związanych z uzależnieniem oskarżonego od substancji psychoaktywnych, jak i w sprawach związanych ze wszelkimi innymi uzależnieniami.

Wykaz literatury

- Błoński M., *Wybrane problemy praktyczne w orzekaniu w przedmiocie przestępstw narkotykowych*, „Folia Iuridica” 2016, nr 76.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, [w:] S. Waltoś (red.), *Marian Cieślak. Dzieła wybrane*, t. II, Wyd. UJ, Kraków 2011.
- Karaźniewicz J., *Prawdopodobieństwo wystąpienia określonego zdarzenia jako przesłanka podjęcia czynności przez organy procesowe – zarys problematyki*, [w:] R. Olszewski, A. Małolepszy (red.), *Quo vadit processus criminalis?*, Wolters Kluwer/Wyd. UŁ, Warszawa–Łódź 2021.
- Kładoczny P., Krajewski K., Sieniawska A., Wilamowska B., *Karanie za posiadanie narkotyków. Ewaluacja stosowania art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Raport z projektu badawczego 2022*, Fundacja Polska Sieć Polityki Narkotykowej, Warszawa 2022, <https://wolnekonopie.org/wp-content/uploads/2022/07/Raport-Karanie-za-posiadanie-2022.pdf>.
- Kładoczny P., Sieniawska A., *Stosowanie art. 62a, 70a i 72 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – sześć lat perspektywy praktyki polskich sądów i prokuratur*, Ministerstwo Zdrowia/Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2017.
- Krajewski K., *Leczyć czy karać*, „Serwis Informacyjny Narkomania” 2014, nr 2(66).
- Kubaszewski P., *Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w trzy lata po jej wejściu w życie – raport z praktyki stosowania*, „Folia Iuridica” 2016, nr 76.
- Kulik M., [w:] M. Mozgawa (red.), *Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zdrowiu. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Kurzępa B., [w:] A. Ważny (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Pyrcak-Górowska M., *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, [w:] W. Górowski, D. Zając (red.), *Przestępstwa narkotykowe i dopalacze. Komentarz*, 2019, Lex.
- Wieczorek D., *Nowe rozwiązanie prawne i nowe zadania dla specjalistów terapii uzależnień*, „Serwis Informacyjny Narkomania” 2012, nr 1(57).
- Wieczorek D., *Rok funkcjonowania ewidencji specjalistów*, „Serwis Informacyjny Narkomania” 2016, nr 4(60).
- Wilamowska B., [w:] P. Kładoczny (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz do wybranych przepisów karnych*, Difin, Warszawa 2013.
- Wilamowski K., [w:] P. Kładoczny, K. Wilamowski (red.), *Wybrane uregulowania ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz praktyczny*, Wyd. Od.Nowa, Warszawa 2017.

Summary

Specialist in addiction psychotherapy in criminal proceedings

Keywords: criminal proceedings, addiction psychotherapist, drug addiction, defendant, right of defence.

Since 2011, it has been possible to introduce a special participant, called an addiction psychotherapist, into Polish criminal procedure. The role assigned by the legislator to this subject is regulated in Article 70a of the Law on Prevention of Drug Abuse. According to the “treatment instead of punishment” principle, the certified psychotherapist should collect certain information from the defendant, which will enable the judicial body to apply alternative therapeutic and curative measures to him. This paper seeks to demonstrate that the regulation of a much-needed specialist in cases related to the prevention of drug abuse, includes an inadequately defined position of the specialist in criminal proceedings. The author focuses on presenting the relationship between the failure of the judicial bodies to properly apply the institution of information gathering and the failure to define the correct status of the specialist, as well as the failure to secure procedural guarantees for the defendant in this regard, which fall under the right of defence. The main conclusion drawn from the considerations is the *de lege ferenda* postulate on the need to grant an addiction psychotherapist the status of an expert witness in proceedings. This amendment should be reflected in the Criminal Procedure Law, which will allow for the introduction of a comprehensive regulation in the future, not only limited to special knowledge on psychoactive drug addiction but also referring to any other addiction.